

de ontwijding van de sixtijnse kapel

• door Mary Pos

Wie, die weet van de schoonheid der Sixtijnse kapel door de ontelbare beschrijvingen, waarin kunstenaars van het woord getracht hebben deze weer te geven, wie, die een schaduw ervan heeft mogen zien op afbeeldingen met de grootste moeite en piëteit vervaardigd, die iets ervan heeft mogen horen uit de mond van mensen, wier ziel opstond voor de schoonheid, en die persoonlijk deze kapel hebben betreden en er de uren hebben laten verglijden, zou er niet naar verlangen eens met eigen ogen de scheppingen van een der allergrootsten, die ooit het mensengeslacht heeft voortgebracht, te zien en er met zijn ganse ziel van te genieten?

Maar hoe diep kan dit verlangen worden bij hen die weten onder welke omstandigheden de arbeid hier, die eeuwen lang reeds de mensen in verrukking heeft gebracht, tot stand is gekomen, voor wie Michel Angelo niet alleen kunstenaar is, zij het de onsterfelijke kunstenaar, maar voor wie hij leeft als de mens, de eenzame, pessimistische, dappere, naar liefde hunkerende, vrome mens Michel Angelo. En nu is dit het wonderlijke en tegelijk zo volkomen begrijpelijke, dat, wanneer men eenmaal aan het verlangen heeft kunnen voldoen om naar Rome te reizen en daar de schoonheid te zien van de Sixtijnse kapel, van de Mozes in de Chiesa Pietro in Vincoli, van de Pietà in de Sint Pieter, het verlangen hiermee niet gestild is. Integendeel..... Men rust niet eerder voor men ook in Florence geweest is, men staart in verslagenheid naar de David, kuis en geweldig en in een bewondering vol eerbied, die alleen nog maar te zwijgen weet, vertoef men in de kapel van de San Lorenzo, waar de graven zijn der Medici: hier staat men aan de grens van het door een mens bereikbare....

Men zwerft door de Florentijner dom, men gaat naar alle Musea waar iets van de scheppingen van Michel Angelo bewaard wordt, in het Louvre te Parijs is de eerste gang naar zijn stervende slaven, die dag verlangt men niets anders meer te zien en een der magneten, die van nu af naar het oude, grijze Londen trekken, is het weten dáár ook iets van de schoonheid te vinden, eens door de meest menselijke kunstenaar aan de mensheid geschonken.

Michel Angelo.... Zou Rome wel Rome zijn zonder de St. Pieter met z'n witte, verheven koepel, zichtbaar vanuit de ganse omtrek, schier zwevend boven de huizenzee, oprijzend van tussen de heuvelen naar de diepblauwe hemel? Wanneer men Rome nadert vanaf het land of vanuit de lucht en vol verlangen tuurt naar de einder, daar waar zij liggen moet, dan ziet men plotseling, ter-

wijl al het andere nog in nevelen verborgen ligt, de koepel van Michel Angelo stralend oplichten en men weet: dáár ligt de eeuwige stad!.. En wanneer het ogenblik van scheiden aanbreekt, dan wenkt nog vanuit de verte, als het andere reeds lang verdwenen is, Michel Angelo's koepel een laatst vaarwel en een tot weerziens toe, en men voelt op hetzelfde ogenblik reeds in zich het verlangen om ééns naar Rome te kunnen terugkeren, om bij het zien van de blinkende koepel opnieuw in vreugde te kunnen uitroepen:de eeuwige stad....

Zou de onweerstaanbare, geheimzinnige, onverklaarbare aantrekkingskracht van Rome ook ten dele niet worden uitgeoefend door Michel Angelo's onsterfelijke kunstenaarschap, door het bijna bovenmenselijke, dat hij tot stand heeft gebracht in zijn scheppingen en door de herinnering aan zijn zwoegend, eenzaam, hunkerend leven?

Een leven hunkerend naar wat liefde, hunkerend naar het volmaakte, waarom nooit zijn werk hem bevredigen kon, hunkerend tenslotte naar God.... Naast zijn scheppingen en sonnetten, heeft niets mij zo'n blik in het leven van Michel Angelo gegeven als het prachtige boek van de in 1901 gestorven Professor Herman Grimm, kort geleden door het Phaidon-Verlag weer in de handel gebracht. Het is zo uitstekend en met zoveel kennis van zaken geschreven en het getuigt daarbij van zoveel liefde voor Michel Angelo, dat hij levend voor u oprijst en dat niet vanuit een ver verleden, maar zo, dat de tijd die tussen toen en nu ligt, schijnt weg te vallen en wij ons weer midden in die bewogen zestiende eeuw bevinden, toen het leven minstens even hevig als nu opbruiste en fel en intensief beleefd werd. Wij blijven géén toeschouwers, dat is een onmogelijkheid, neen, belévers worden we van dat moeitevol mensenbestaan, waarom in onze ogen heel die eeuw zich schijnt te concentreren. Het werken, zorgen en lijden, het streven naar het bovenmenselijke, waarvan dit leven vervuld is, wordt werkelijkheid voor ons....

Bij mijn terugkomst in Rome is het dan ook met haast nog groter verlangen dan de laatste maal, dat ik vol van het weerzien van de Pietà en de Mozes, me weer begeef naar de Sixtijnse kapel. Op weg erheen sluit ik opzettelijk de ogen voor de heerlijke kunstwerken, waarlangs ik gaan moet, in overstelpende rijkdom in het Vaticaanmuseum aanwezig. Die komen later wel, nu eerst de kapel. De herinnering aan de vorige malen, toen ik het steeds zo goed getroffen heb en soms slechts enkele mensen aanwezig waren, ligt me helder bij. Ik daal de stenen trap af die er heen voert en sta in de open deur.... Maar welk een weerzien.. 33

De achterwand van de sixtiijnse kapel.

Dat de hoge ruimte gedeeltelijk gevuld is met stalen stellingen is onaangenaam, maar moet de voldoening geven dat alles geprobeerd zal worden om wat hier gegeven is, zo mogelijk te conserveren voor het nageslacht. Bovendien staan deze nu nog in het achterste gedeelte, daar waar Michel Angelo zijn arbeid begon, toen hem nog niet helder voor ogen stond hoe enorm zijn figuren moesten zijn om beneden effect te maken. In dit gedeelte bevinden zich Kain en Abels offer, de Zondvloed en Noachs dronkenschap en hoe aangrijpend bijvoorbeeld ook de Zondvloed is uitgebeeld, toch heb ik hiervan oneindig meer genoten bij het me verdiepen in uitstekende reproducties, dan in het vanuit de diepte in de werkelijkheid zien. Want wat het aangrijpendste daarop is, het temidden van de in doodsangst verkerende mensen in onwetendheid lachende kindje op de arm van de ontzette moeder, die het dicht tegen zich aandrukt, gaat daar beneden voor de beschouwers absoluut verloren. Neen, het zijn niet de stalen stellingen die de kapel ontwijden, al ontroven ze tijdelijk veel van haar schoonheid, maar het is de gevoelloze, oneerbiedige houding van de velen, die op elke plaats waar schoonheid te vinden is, een bron van ergernis is voor hen, die rustig en in stilte willen genieten...

335 En hoe genialer de scheppingen zijn en hoe moeilijker de omstandigheden waarin ze tot stand kwamen,

de verbittering wordt groter, wanneer men ziet hoe bij de velen geen greintje besef heerst van het voorrecht, dat zij onbeduidende pietepeuters zoiets met eigen ogen zien mogen. Die zó vervuld zijn van eigen belangwekkendheid, dat ze zelfs in deze ogenblikken geen moment zwijgen kunnen om te luisteren naar de stem van een meester, die nog na eeuwen tot hen in zijn werk spreken wil, maar óf hun eigen wijsheid ten beste geven, óf intussen, wat nog erger is, over de meest banale dingen spreken.

Grote kudden touristen worden telkens binnengevoerd en dan begint iemand weer op luide en gevoelloze toon in drie, vier talen uitleg te geven. In de onnozele vragen en opmerkingen bemerkt men de onkunde en het ontbreken van elk kunstgevoel.

Tjonge, tjonge, dat heeft hij 'm toch netjes geleverd! Wát zegt u, moest hij daarbij op z'n rug liggen? Ja, ja, ik begrijp het al, natuurlijk, anders ging het niet maar wat onpractisch om zo'n zolder te gaan beschilderen! Hij had het toch heel wat beter ergens op een muur kunnen doen! Dan zou ie er meer plezier van hebben gehad. „Gunst, ik voel nou m'n nek al... En nou gaan we naar Rafaëls Stanzen, zegt u? Ja, we moeten de gelegenheid waarnemen en wat zien van Rome..... Stanzen... wat zijn dat nou weer?”

Dan verdwijnen de stakkerds om weer plaats te

maken voor een nieuwe troep.

Behalve deze kudde heeft men de touristen, die er met slechts enkelen op uit gaan. Hun kunstgevoel vraagt andere bevrediging. Maar het behoort tot de uitzonderingen, ook daaronder mensen te vinden, die rustig en stil genieten, die trachten anderen niet te hinderen en zich geheel verdiepen in het schone, dat gegeven wordt.

De banken in het rond zitten vol met kijkers, het hoofd in de nek of turend in een spiegel en intussen klinkt van alle kanten het voorlezen uit Bae-dekers over wat wel daarboven te vinden is. De achterwand waarop Michel Angelo's „Laatste Oordeel“, mag zich in veel mindere belangstelling verheugen. Daar gaat men meestal maar met een vluchtige blik overheen... Waar had die man plezier in, om zoiets griezeligs te schilderen. Huh, je zou er van gaan dromen...! Dat mensen dáár nog nou in kunnen geloven... Ook voor de werken op de zijwanden van Botticelli, Signorelli Perugino en anderen, heeft men weinig oog.

Als men aan elkaar het voornaamste uit de Bae-dekers voorgelezen heeft, begint een gesprek over de verdere plannen — een gaap hier en een gaap daar — gelukkig dat je hier even kunt zitten — nu rust je meteen lekker uit — en zoo is de kapel van herrie en ontwijding vol.

Het is eenvoudig een onmogelijkheid zich in zo'n sfeer te verdiepen in Michel Angelo's onsterfelijk werk. Waarom wordt op een plaats als deze geen stilte geboden? Waarom vindt men het een grofheid te spreken wanneer er een concert wordt gegeven en waarom legt men zich geen enkele beperking op en zwijgt in eerbied wanneer iemand tot ons spreekt in zijn werk, dat in een geweldige worsteling tot stand is gekomen en ver bóven de tijd uitgaat? Wanneer men zich niet eens de moeite genomen heeft, of niet heeft willen nemen, wanneer men het niet eens de moeite waard gevonden heeft om vooraf iets te lezen over de Sixtijnse kapel, dan is men het óók niet waard deze in werkelijkheid te zien. Wanneer men hier kwam in het weten hoe Michel Angelo getergd en gejaagd door een despotischen Paus, tegengewerkt door velen, gebukt onder ziekte in z'n omgeving en de zorgen voor zijn familie, voor wie hij tot hun dood toe geploeterd heeft, op dat ogenblik zelf in geldgebrek, toch deze schoonheid vermocht te scheppen, zou men dan niet stil worden van eerbied? Wanneer men daar in gedachten Michel Angelo zag arbeiden, jaar-in jaar-uit, liggend op z'n rug, terwijl de verf in zijn haar en baard droop, zoals hij later zelf spottend in een sonnet vertelt, volkomen alleen, omdat hij bij dit werk niemand gebruiken kon, telkens tot vertwijfeling gebracht, omdat hij, die nog nooit praktisch gesproken, het penseel had gehanteerd, er nu toe gedwongen werd, zou men zich dan niet onthouden van zijn banale, CRITIEK-uitoefenende opmerkingen? Nietige, onbenullige wezens daar beneden, die hun

oordeel ten beste geven, terwijl de aanwezigheid van hun bekrompen naturen alleen al een belediging is voor het werk van dezen allergrootste!

Wie iets van de ontzagwekkendheid en van de onuitputtelijke schoonheid wil mee genieten, die Michel Angelo hier geeft in z'n scheppingen, die grijpe naar de vele literatuur erover, waaronder het door mij genoemde boek een allereerste plaats verdient. Die zal kunnen lezen welke moeilijkheden de meester in zijn eenzaamheid heeft moeten overwinnen, wat hij heeft gedaan om zijn werk voor bederf en vuil te behoeden, door bijvoorbeeld de achterwand iets naar voren te laten buigen, niet vermoedende hoe kaarsenwalm zijn werk zó zou verduisteren, dat de oorspronkelijke schoonheid nog maar zwak voor te stellen is, dat men er gaten in zou slaan om er een pauselijke troon aan te kunnen bevestigen, dat schilders opdracht krijgen zouden om de figuren te voorzien van bedekkingen.

Maar zelfs op de reproducties zal voor elke aandachtige beschouwer iets zichtbaar worden van de genialiteit, die hier geopenbaard wordt. In een on aardse luchtigheid, volkomen los van de zwaarte kracht, stijgen de gezaligden omhoog en aan de andere zijde ploffen zwaar de verdoemden neer in de eeuwige duisternis. Gelukzaligheid enerzijds en rampzaligheid anderzijds, en daarboven de Christus, niet meer als de lijdende Verlosser, maar als de majesteitelijke rechter, die de wereld komt richten, omringd van engelen en martelaren, aan zijn zijde Maria.

Maar naast deze schrikbaarjagende schoonheid zal ook het dertig jaar eerder tot stand gekomen werk, daarboven tegen de gewelven, steeds meer gaan spreken. Onbegrijpelijke dingen heeft Michel Angelo daar weten te bereiken, elke moeilijkheid wist hij te overwinnen, en zijn techniek was zo volmaakt, dat hij zelfs tegen een vooroverbuigend gewelf een figuur als die van de profeet Jona weet te schilderen, die achterover leunt, zó natuurlijk, dat het voor ons oog is of ook de ruimte daar terugwijkt. Een schier volmaakte schoonheid straalt zelfs door de sluier van barsten u tegen: daarboven, op de meest uitzonderlijke plaats die wij ons denken kunnen, speelt zich het ontstaan der wereld opnieuw voor onze verbaasde blikken af. Het is voorgesteld tegen het plafond van een reusachtige marmere tempel, gevuld met profeten en prophetessen en met vele andere gestalten, die in zo'n natuurlijkheid hun plaatsen innemen en hun bezigheden verrichten, dat het is of wij blikken in het werkelijke leven.

Waar zó de stem van de meester spreekt, een stem, die de eeuwen niet het zwijgen konden opleggen, omdat het een stem is zonder woorden, maar sprekend door een openbaring van het hoogste menselijke kunnen, dan hebben wij in dankbare eerbied zwijgend te luisteren naar hetgeen deze allerbegenadigste kunstenaar tot ons te spreken heeft.

